

Salita

isang dagli para kay Bien

Rolando B. Tolentino

Makapangyarihan ang salita dahil binibigyan-ngalan ang bagay, tao, lugar, panahon, nararamdaman, binibigyan-ngalan nito ang karanasan. Sinasabi nito kung ano ang tinutukoy sa sandali na ginamit ang salita. Pero hindi lamang *kung ano* ang kapangyarihan ng salita, sinasaad din nito *kung paano* ituturing ang tinutukoy na salita.

Sinasaad ng salita ang pakiramdam sa pagdanas tulad ng mainit, malungkot, kinilig, mahirap, tulala, takot, pighati, masaya, nangungulila, namimighati o languishing, halimbawa. At hindi lahat ng salita para tukuyin ang pakiramdam ay magkakahalintulad. May bariasyon ang mga salita at pakiramdam—maalinsangan, mainit-init pa, nakakapasong init, malamya ang init, mainit ang ulo, kasing-init ng pugon, init ng pag-ibig o init ng tanghaling-tapat, halimbawa.

Nagpapakilala ng bagong karanasan ang salita tulad ng tokhang, EJK, kultura ng impunidad, virus, COVID-19, pandemiko, kwarantina, social distancing, face mask, face shield, ayuda, PCR at antigen, quarantine pass, health certificate, ECQ, MECQ, granular lockdown, bakuna, vaccine certificate, work from home, online learning, zoom meeting o zoom parangal, halimbawa. Bagong karanasan ang bagong salita dahil nagsasaad ang bagong salita ng mga bagong kalakaran ng karanasan. Halimbawa, sa salitang bakuna, anong klase ang nais at ano ang binigay ng gobyerno, paano magskedyul, saan ang vaccination site, paano pupunta sa vaccination site, mga hakbang para sa pagpapabakuna sa site, habilin pagkatapos mabakunahan, at iba pa.

Mapanganib ang kapangyarihan ng salita kapag ito ay minobilisa ng may kapangyarihan sa lipunan. Sa kalakarang ang wika ng pamamahala, negosyo, edukasyon, profesyon at mga institusyon ay Ingles, ang mahina o kawalang-alam sa mga salitang Ingles at sa wikang Ingles ay lalong dehado sa dehado

nang buhay ng mayoryang maralitang mamamayan. Kapangyarihan din ang nagtakda na huwag nang gaanong ituro ang Filipino sa basic edukasyon, at hindi na kailangang ituro sa kolehiyo. Lalong minamangmang ang mga salita at wikang atin dahil nilalagyan ng malaking balakid para hindi ito umunlad bilang wika ng pagkatuto at skolarsyip, maituro ang mga kurso sa profesyon sa wikang atin para mahigit na makabuluhan, halimbawa ang matematika, batas o pakikipagnegosyo sa ordinaryong mamamayan. Hinahadlangan ang wikang Filipino na magkaroon man lang ng akses sa kapangyarihan, at lalong maging eksklusibo ang Ingles bilang wika ng kapangyarihan.

Dahil ang mga salita sa katutubo at pambansang wika ay mas may hagip sa taal na kultura: handuraw ang salitang Sebuano para sa kapangyarihan sa imahinasyon, ang sining bago naging pantukoy sa moderno at elitistang art na alam sa kasalukuyan ay may pakahulugan nang salamin at paginilay na aksesible at inklusibo sa ordinaryong mamamayan, pati na rin paglining (reflection) at pahingalay (meditation) na kabahagi ng taal na kahulugan ng sining, o ang Hiligaynon na salitang katarungan ay hindi lamang tumutukoy sa abstraktong kahulugan sa Ingles na justice pero mas masaklaw ang pagpapakahulugan na kasama ang pagbibigay-katwiran, kabutihan, pagtatalo at pangangatwiran, at kung gayon, ang lahat ay may akses sa katarungan bilang pang-araw-araw na dinaranas.

Nagkakahon ang salita tulad ng binabae, bakla, tomboy, malandi, puta, kabit, pasaway, rebelde, komunista, NPA, Muslim, thundercats o senior citizens, dugyot, tambay, pumipila sa ayuda o pesante, halimbawa. O ang salitang Filipino sa ibang bansa ay may pakahulugan na katulong, domestic worker, nagtratrabaho sa konstruksyon, may balak mag-TNT. Mapanganib ang ganitong paggamit sa kapangyarihan ng salita dahil inilalagay sa peligro ang tinutukoy na uri ng tao at pagkatao, at naglalagat ng karahasan sa mga taong tinutukoy ng ganitong mga salita. Kinakahon nito ang pinaliit na mundo ng pagdanas sa tinutukoy na pagkatao at karanasan. Binibigyan-ngalan ng salita ang maliliit na kahon na maaring makipot na inugan ng karanasan ng binigyan-ngalan. At sinasaad ng ganitong salita ang kaakibat na diskriminasyon, pagpapahiya, pandudusta, karahasan sa mga taong tinutukoy ng ganitong salita.

Nagsasaad ng aspirasyon ang mga salita tulad ng makapag-aral, may pagkain sa mesa, trabaho, paglaya, pakikibaka, kapantayan, protesta, rebolusyon, katarungan, kasarinlan o sosyalismo, halimbawa. Pinapaalagwa ng mga ganitong salita ang nais na tunguhin o na mangyari dahil hindi maayos at paborable ang nangyayari sa nakaraan at sa kasalukuyan. Panghinaharap

ang tinutukoy ng ganitong salita. At para matupad ang aspirasyonal na salita, kailangan luminang ng mga bagong salita para sa bagong pagdanas na kontraryong kalakaran sa dinaranas na pagkamamamayan sa estado: mala-pyudal, mala-kolonyal, unyon, welga, kilusang masa, pambansang demokratiko, ED, DG, pag-oorganisa o pagpaparangal, halimbawa.

Pero walang salita ang kayang tukuyin ang bigat, lalim at lawak ng dalamhati sa pagyao ng mabuting tao na mabuting gumamit ng mga salita na may mabuting nagawa, na may mabuting naiwan. Na kahit ano ang bigkasin ay parating hindi nakakasapat, hindi nakakasapol. Paano paparangalan gamit ang mga salitang hindi makakatumbas sa pinaparangalan?

Akin munang kikimkimin ang dalamhati at gugunitain ang mga karanasan na ngayo'y alaala ng mabuting tao. At kapag napunan na ang balon ng dalamhati, gugunitain ko ang salita at ngalang Bien na may magandang pakiramdam na maari pang magbigay ng ngiti sa mga labi o ningning sa mga mata.